

GERMANY BRIEF 15

Kasım/Aralık 2020

Avrupa'nın Covid-19 Salgını İle Mücadelesi: Avrupa Kibrinin Bedelini Ölümle Mi Ödedi?

Fulya Canşen

**İstanbul
Bilgi University**

German Studies Unit
İstanbul Bilgi University
European Institute

ÖNSÖZ

2020 yılına tüm dünyaya COVID-19 salgını damgasını vurdu. Batı Almanya Radyo TV Kurumu WDR - Cosmo editörü ve T24 yazarı Fulya Canşen, Germany Brief için Avrupa Birliği'nin ve Almanya'nın salgın ile mücadele sürecini değerlendirdi. Sürece eleştirel yaklaşan Canşen, yazısında özellikle salgının başlarında Avrupa'nın virüsü "ötekileştirdiğine" ve "postkolonial üstünlük" duygusuyla hareket ettiğine dikkat çekiyor. Salgının ülkeler arası uzlaşmayı kolaylaştırdığını vurgulayan yazar, bu sürecin bilimsel çalışmalara da ortam yarattığını belirtiyor.

Önümüzdeki sene için tüm okurlarımıza sağlık ve mutluluk dileriz. 2021'de görüşmek dileğiyle..

Saygılarımızla

PROF. DR. AYHAN KAYA
MÜDÜR, AVRUPA BİRLİĞİ ENSTITÜSÜ
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

DR. DENİZ GÜNEŞ YARDIMCI
UZMAN ARAŞTIRMACI VE DAAD OKUTMANI
AVRUPA BİRLİĞİ ENSTITÜSÜ
İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

Avrupa'nın Covid-19 Salgını İle Mücadelesi: Avrupa Kibrinin Bedelini Ölümlerle Mi Ödedi?

Fulya Canşen

Avrupa'nın Covid-19 Salgını İle Mücadelesi

Avrupa Kibrinin Bedelini Ölümle Mi Ödedi?

Fulya Canşen

2020 yılına tartışmasız korona salgını damgasını vurdu. Evet, çatışmalar, uluslararası siyasi krizler ve anlaşmalar, seçimler, ticaret, göçler, hatta demokrasi ve insan hakları ihlalleri devam etti ama hiçbirisi milyonlarca kişinin ölümüne neden olan Covid-19 salgınının önüne geçemedi. Yazıyı kaleme aldığım şu saatlerde dünya çapında vaka sayısı 80 milyona, ölü sayısı 2 milyona yaklaşıyordu. Avrupa'da ilk korona vakasına 24 ocakta Fransa'da rastlandı. Önceki yılın kasım ayı sonunda Çin'in Wuhan kentinde Covid-19'un ilk izleri ortaya çıkmış, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) uyarılmıştı. Avrupa'da 15 şubatta koronadan ilk hayatını kaybeden de yine bir Fransız vatandaşı oldu. Ancak DSÖ de Avrupa da bunun bir salgın olduğunun bilincine çok geç vardı. Vakaların salgınlara alışkın olan Asya ülkesi Çin'de olması, Çin'in Avrupa'ya sadece coğrafi değil, kültürel olarak da uzak kalması Avrupa'yı rehavete düşürdü. Dresden Teknik Üniversitesi'nden sosyolog Marius Meinhof bu rehaveti "virüsün ötekileştirilmesi" olarak tanımlıyor. Meinhof'a göre, bu ötekileştirme Amerika ve Avrupa'yı "Bir salgına ne kadar hazırız?" sorusundan uzaklaştırmakla kalmadı, Çin'in başarılı salgın ile mücadele stratejisinin demokratik ülkelere uygun olmadığı ve olamayacağı kanısına erken vardırırdı. Çin ile AB arasındaki ticaret anlaşmasının AB dönem başkanı olarak önünü açan Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Noel öncesi yaptığı konuşmada Çin'i işaret ederek, salgınla mücadelede antidemokratik yöntemlere başvurmayaçağının altını çizmesi bu noktada dikkat çekici. Bundan Avrupa'nın olduğu gibi Çin'i taklit etmesi gerektiğini söylemiyorum. Pekala, daha fazla test, pozitif olanların tam izolasyonu ve enfeksiyon zincirinin sıkı kontrolü çok daha erken alınan önlemler olabilirdi. Ama başta Almanya olmak üzere Amerika ve AB, başından beri aşı odaklı bir salgın politikası gütmekte direttiler.

Maske konusundaki kararsızlık zaman kaybettirdi

Virüsün ötekileştirilmesi ve özellikle ABD Başkanı Donald Trump'ın salgının artmaya başladığı günlerde Çin'e karşı, "Virüs Çin'de laboratuvar ortamında yaratıldı" iddiasıyla yürüttüğü propaganda, Avrupa'da bir çeşit ırkçılığa da neden oldu. Avrupa kentlerinde çekik gözlülere cüzzamlı gibi bakıldı, hatta saldırıldı. İlk önlemlerin alınmaya başlandığı mart ayında yürütülen maske tartışması da buna çok iyi bir örnek. Ne DSÖ ne de Avrupa hükümetleri maskenin salgından koruyup korumadığına bir türlü karar veremedi. Pek çok Asya ülkesinde uzun süredir kullanılan maske, sadece tıbbi olarak değil, demokratik, liberal toplumlara kültürel olarak da uygun görülmedi. Bazı uzmanlara göre, sırf maske tartışmaları bile Avrupa'da "postkolonial üstünlük" duygusunun devam ettiğinin bir göstergesi. Elbette maske zorunluluğu konusundaki kararsızlığın başka nedenleri de var. Almanya örneğin, hala maske takmayı alışveriş merkezleri, toplu taşıma araçları gibi kapalı alanların dışında zorunlu kılmıyor, kılamıyor. Çünkü bu, sadece yasal olarak değil ekonomik olarak da güç. Zira zorunlu kılması halinde federal hükümet, bütün vatandaşlarına her gün ücretsiz maske tedarik etmekle yükümlü.

Batı medyasının postkolonial üstünlüğü

Aynı postkolonial üstünlük duygusunu Avrupa basınında da görmek mümkün. Sadece Çin'in değil, başka Asya ülkelerinin de korona salgını ile mücadelesi maalesef başlıklara taşınmıyor. Thailand örneğin, salgınla başa çıkan ender ülkelerden biri oldu. Amerikan New York Times, konuyu ele aldı ama turizmden yaşayan ülke, herkesten önce sınırlarını kapatmış, maske zorunluluğunu getirmiş ve sert kısıtlamalara gitmiş olmasına rağmen, "Kimse Thailand'ın neden başarılı olduğunu bilmiyor" başlığını attı. New York Times'tan alıntı yapan Alman Stern dergisi de "Thailandlıları ya da Mekong bölgesinde yaşayanları Covid-19'dan koruyan genetik bir bileşen mi var?" sorusunu sormadan edemedi. Afrika'da da sağlam bir sağlık sistemine ve mükemmel uzmanlara sahip ülkeler var. Onlar Covid-19 salgını ile çok başarılı bir biçimde mücadele veriyor. Hep Tutsi ve Hutiler arasındaki çatışmalar ve soykırım ile gündeme gelen Ruanda, ister inanın ister inanmayın bu Afrika ülkelerinin başında geliyor. Ayrıca Avrupa'ya coğrafi olarak çok daha yakın olan Ruanda'nın başkenti Kigali havaalanında, bir dakikada 150 kişinin ateşini ölçen ve maske takmayanları uyaran robotlar turluyor. Aids salgınındaki deneyimlerinden yararlanan Ruanda'da mobil test istasyonları ve karantina merkezleri kurulduğu gibi, ücretsiz olan test sonuçları, başından beri cep telefonlarına gönderiliyor. Üstelik ülke DSÖ tarafından övgüye değer bile bulundu. Gana, Vietnam, Taiwan, Karaip

devletlerinden Trinidad ve Tobago, Sri Lanka ve Moğolistan gibi ülkeler de başarı listesinin başında yer alıyor ama Batı medyasında pek yer bulamıyorlar.

İlk dalga da AB dayanışma sınavı verdi

AB, 2020 ilkbaharında, yani salgının ilk dalgasında, bir de “dayanışma” sınavı verdi ve ne yazık ki sınıfta kaldı. İtalya ve İspanya’da o kadar çok insan öldü ki, cenazeler askeri araçlar ile taşındı. Fransa ve İngiltere’de yoğun bakım istasyonları doldu. Küçük ülke Belçika adeta vaka sayısı yüzünden Covid-19 takip haritalarında kızıla boyandı. Virüs bulaşmasın diye sınırlar kapatılırken, sağlık malzemesi ihracatı bile neredeyse durdu. İtalyan yetkililer, “Silah ve mühimmat ithalatında bu kadar sorun yaşamıyoruz” diye adete yardım çağlığı attılar. Çin, Rusya hatta Küba bile daha hızlı davrandı. Taa ki, diğer AB ülkeleri “sıra bir gün bize de gelir” diye düşünene kadar. İtalya’ya ve Fransa’ya ilk el uzatan Almanya oldu. AB Komisyon Başkanı Alman Ursula von der Leyen, daha sonra İtalya’yı yalnız bıraktıkları için özür diledi ama “kurtarma paketi” konusunda maddi dayanışmayı olması gerektiği gibi organize edemedi.

750 milyarlık kurtarma operasyonu ve tartışmalar

Almanya ve Fransa 18 marta salgından zarar gören AB ülkelerinin yeniden kalkınması için 500 milyar Euro’luk bir yardım fonu önerdi, Komisyon Başkanı da buna 250 milyar ekleyerek, “Next Generation EU” yani “Yeni Nesil AB” adını verdiği bir plan hazırladı. Hibe olarak düşünülen bu yardımın, üye devletlerin bütçe katkıları artırılarak, 2021-2027 bütçesine dahil edilmesini öneren iki ülke lideri, “en ağır etkilenen bölge ve sektörlerin” bu fondan desteklenmesi için AB Komisyonu’na mali piyasalardan AB adına kredi çekme olanağı tanınmasını istedi. Plan üç temel unsur üzerine kuruldu; bir üye ülkelerin toparlanma sürecini desteklemek, iki özel sektör yatırımlarını teşvik ederek AB ekonomisini canlandırmak ve üç, salgından çıkarılacak derslerle sağlık sistemini güçlendirmek. Fonun çok büyük bir kısmı, ekonomik toparlanma ve kalkınma faaliyetleri için harcanacak. Yatırım, tarım, çevre, dijitalleşme, insani yardım ve tabii yeni bir sağlık programı da fondan payını alacak. Öneriye, önce hibe olmasına karşı olan Avusturya, Hollanda, İsveç ve Danimarka’dan oluşan ve “cimri dörtlü” olarak adlandırılan grup karşı çıktı. Bir başka grup da kaynak bulunma şekline muhalif oldu. Çünkü plan, AB Komisyonu’nun, üye ülkelerin ekonomik kapasitesini garanti göstererek, uluslararası sermaye piyasasından, muhtemelen düşük faizli kredi almasını öngörüyor. Bu durumda

AB ülkelerinin borçları federal bir borç gibi konsolide edilerek Avrupa Merkez Bankası tarafından fonlanması, bunun için de üye ülkelerin geri ödeme garantisi vermesi gerekiyor. Plana itiraz eden ülkeler de gerekçe olarak bunun bir çeşit AB tahvili olduğunu gösterdiler. Dört gün ve gece süren çetin pazarlıklara neden olan plan, 21 temmuzda hibe miktarı 390 milyar Euro'ya indirilerek kabul edildi. Hibeden en yüksek payı alacak üç ülke, 70 milyar ile İtalya, 60 milyar ile İspanya, 40 milyar Euro ile de Fransa oldu.

Salgın ülkeler arası uzlaşmayı kolaylaştırdı

750 milyar Euro'luk AB Korona Yardım Fonu, aralık ayındaki bütçe görüşmelerinde de sert tartışmalara neden oldu. Hatırlanacak olursa, AB'nin mültecilerin kota sistemine göre dağıtılması talebine karşılık vermeyen Macaristan ve Polonya'nın inadı, Avrupa Yüksek Mahkemesi'ne kadar gitmişti. AB, bu iki ülkedeki totaliterleşme eğilimini de bir şekilde cezalandırmak için zaten bir restleşme içerisindeydi. AB, mali yardımları, hukuk devleti kriterine bağlayarak, Polonya ve Macaristan üzerinde baskı kurmaya çalıştı. Bu iki ülke de 2021-2027 bütçesini veto ederek karşılık verdi. AB, Macaristan ve Polonya'nın onayı olmadan bütçeyi nasıl kabul edebileceğini araştırırken, Almanya Başbakanı Angela Merkel, dönem başkanı olarak elini masaya vurdu ve bir orta yol bulundu. 2020'de en çok konuşulan "hukuk devletçiliği" ilkesi ile maddi yardımları ilişkilendirilmek bir başka bahara bırakıldı ve Polonya ile Macaristan vetosunu geri çekti. Yine Merkel'in yılın son günlerinde gösterdiği bir başka beceri de İngiltere ile AB'nin ticaret anlaşması şartları konusunda vardığı uzlaşma oldu. Her ne kadar pazarlıklar Komisyon Başkanı Ursula von der Leyen ve İngiltere Başbakanı Boris Johnson arasında gerçekleşse de herkes bunda Merkel'in ve korona salgınının payı olduğunu biliyor. Sanırım Covid-19'un mutasyona uğramış haline İngiltere'de rastlanmış, sınırlar kapatılmış, mal dolu tırlar otoyollarda kalmış olmasaydı bu pazarlık önümüzdeki yıla sarkabilirdi.

Salgın bilimsel çalışmalara da ortam yarattı

Korona salgınının hızlandırdığı bir başka alan da bilimsel çalışmalar oldu. Bütün dünya bir aşı bulma, üretme ve satın alma rekabetine girdi. Hatta bazı ülkeler aşı diplomasisi yürütmekle suçlandı. Her ne kadar Korona aşısını ilk bulan Ruslar, ilk kullanan Çinliler olsa da hakkında en çok konuşulan aşı, merkezi Almanya'nın Mainz kentinde bulunan

BioNTech firmasının aşısı oldu. Amerikan Pfizer ile birlikte çalışan BioNTech'in kurucu ortaklarının ve aşığı asıl geliştirenlerin Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş bir çiftin olması da bu ilgiye katkıda bulundu. Aslında kanser çalışmalarında uzmanlaşan iki bilim insanı Özlem Türeci ve eşi Uğur Şahin, aşı için daha Nisan ayında kolları sıvadılar ve bugüne dek hiç lisans alınmamış bir Mesajcı RNA yöntemi ile aşı ürettirler. Bu yöntemde vücuda virüsün iğneli üst kısmında bulunan uç proteini bozacak bir RNA mesajı gönderiliyor ve bu yolla antikör üretilmesi sağlanıyor. Üçüncü faz çalışmaları sona eren, diğer tür aşılarından çok daha kolay ve fazla üretilebilecek BioNTech/Pfizer aşısının bir olumsuz yanı var, o da -20 derece gibi bir sıcaklıkta depolanıp transfer ediliyor olması. Ancak bu konuda başta Almanya olmak üzere AB, inanılmaz güçlü bir alt yapı hazırlığı yaptı. Hem Amerikan hem de AB ilaç ajansının lisansını alan BioNTech/Pfizer aşısı 27 aralıkta, aynı anda bütün AB ülkelerine gönderildi ve bütün ülkeler eş zamanlı olarak aşığı başladılar. İşte bu, AB'nin korona salgını başladığından bu yana gösterdiği en büyük dayanışma ve başarı örneği oldu. Ve tabii Avrupa, bilimsel çalışmaların önemini bir kez daha kavradı. Ama yine de insanın aklına, "AB, kibrini kırıp, Asya ve Afrika ülkelerini biraz daha fazla örnek alsaydı ve bu kadar aşı odaklı bir salgın politikası gütmeseydi, bunca insan ölür müydü?" sorusu geliyor. AB'nin Korona salgını ile mücadelesi bana, haksız da olsa, fazla pazar odaklı demokrasinin bazen sağlığı zararlı olduğunu düşündürüyor.